

observem en les *VidesR*, es troba en diversos dialectes romànics (ast. *foscua*, oc. mod. *fousc*, alguna vegada *fosco* en castellà clàssic, «Pandañilando de la *fosca* vista» en el *Quixot*).

Modernament continua essent usual en tots els dominis dialectals, fins a les Illes («obscur» civ., PzCabr.), en part amb ús adverbial (men., «vespre, tart en la vellaada», v. gr. «anar as llit *fosc*», Ferrer Ginart, *Rond. Men.*, 220), i fins a la punta Nordoest (amb la conservació de -o, com correspon a Ribagorça a la fonètica històrica local), allí en l'ac. 'tèrbol': *isto vino ye fosco*, «ta pescà dan esparvé, ha de està el aigua *fosca*» (Ferraz, 63, 56). En els escr. Renaix. es poden exemplificar tots els matisos: «Diu Jehová y, per entre los sols de sa corona, / sa cara ha vist Alcides, com llunyadà llampec / en mig del cel que, núvol y *fosc*, flameja y trona, / y tantost cau, com arbre qu'un llamp ha dexat sec», «geganta jo, engrapava, com mà de Déu, la terra, / ab l'Atlas, Serra Estrella y'ls Pirineus per dits, / y un vespre, obrint ses boques, l'abisme *fosc* m'enterra, / los elements tots quatre dançant sobre mos pits», «Ay! mos poncells veig caure del cel com una pluja, / donant-los per entrada son cràter *fosc* l'infern», «troba Colon navilis, y en llur tosca / ala afrontant, magnànim, la mar *fosca*, / l'humanitat li dóna el nom de boig», *Atl.* (132, 50, 228, 308).

Substantivat, com en el parlar men., 'crepuscle vespertí', especialment en la locució a *entrada de fosc*: «abandonaren abdós, a *entrada de fosc*, la capital, sens dir res a ningú», Narcís Oller (*Vilaniu*, p. 206), «lo camí llonc --- lo dia ni curt ni llarc, tot influí perquè fos ja *entrada de fosc*, quan lo missatger, portada a bon terme la comanda que li fou feta, posava'l peu en Miralbell», Vidal Val. (*Rosada d'estiu*, 381).

DERIV.: *Fosca* f. 'tenebra' [fi S. XIII] en Jaume I sembla tenir el significat de 'boira espessa en mar': «venc-nos lo bisbe --- ab tots los prohòmens de Barcelona, e ab los senyors de les naus, a ab los mariners, e demanaren-nos mercè --- que Nós no volguéssem fer aquell viatge: car ells havien paor per les grans *fosques* que eren en Acre a entrada d'ivern, que no erassen la terra», Jaume I (Ag., p. 476, § 488); 'tenebres (especialment nocturnes)'; «per ço que los crehents --- fossen delliurats de la *foscha* de infern ---», StVicentF (*Quar.*, 2.52); «una nit que plovia e fehia molt gran *fosca*», JoMartorell (Ag. i, 284); «se plantà a l'acera --- cercant debades ab la vista...: la *fosca* s'havia xuclat com a una fantasma aquella incògnita», NOLLER (*Pap.*, 208); «la *fosca* envollallava les fatxades», id. (*Croquis al N.*, 120); «viarany y corriols, rostos y marges --- tot anava fugint, emboyrant-se, fonent-se, engorjat tot d'una per la nivelladora *fosca*», Pons Mass. (*Trascant p. l. S.*, 7); «y lo menjador-tribuna, que en lo fons s'ovirava a la tèrbola claror d'una llum de petròleo a *mitja fosca*», NOLLER (*Croquis al N.*, 119).

Us que s'estén a la major part del territori lingüístic; particularment cat. central, mall. [*DFgra.*], i val. a la *fosca* 'quan ja és fosc, de vespre o de nit': «les angui-

les mareses sols s'agafen a la *fosca*», Palmar de l'Albufera (1962); «la primera *foska*», pall. (Tor, 1932); cf. *Al-Fúška* barranc a Aguilar (prov. Còrdova), ja documentat en Abenhayan, sembla indicar que corria aquesta substantivació en mossàrab andalusí, aplicada com avui el murc. *fosca* (i en algun text cast. antic) al «bosque o selva enmarañada» (Simonet, *Glos.*, s. v. *fuxca*).

A les *fosques* loc adv. 'sense claror' [*DT*o. 1653] és la forma d'aquesta locució en quasi tot el domini català (dial. central, Illes): fins a Eivissa «per no estar a les *fosques* i no passar fred, encengué una foguera ---», JnCastelló (*Rond.*, 34), a excepció, però, del val. a *fosques* (Renat «El Camí», 14-iv-1934), com el cast. a *oscuras*.

Foscant part-adj. en *hora foscant*: «lo dissapte en *hora foscant* lo dit senyor rey partí de la Aljafaria de Çaragoça», *Cròm.* del Cerimoniós (§ 56); més generalment, ometent-se *hora* (o *temps*), *foscant* resulta substantivat: «venc missatge al comte de Proença per rics hòmens de sa terra --- que'l trauien celadament del castel de Montsó, e que se ns irien ab él tro en Proença --- e altre dia prop del *foscant* de la nuyt, exí-s del castel ab En P. Auger qui'l nodria a --- anaren-se-n a Salou, e recolí-s en la galea, e anà-sse-n en Proença», Jaume I (Ag., p. 21); «com fonc a sa casa, ere ya quasi *foscant*, que apenes veíe anar; e com fonc a casa arribat, ell, testimoni, trobà la muller e sos fills, que --- li comtaren lo cas que ls ere seguit», història de l'aparició de la Verge, a. 1458 (Baraut, *Santuari del Miracle de Solsona*, 166); «com fos hora tarda, e casi *foscants*», Bladé (*Benissanet*, 170).

Sembla que es deu tractar d'un mossarabisme en la forma mallorquina, que després va anar proliferant a poc a poc, *foscando* f. 'entre dos llustres, a entrada de fosc', Ribera d'Ebre, Gandesa: «en cauen alguns quan se'n van a jòc, entre dos *foscants*», Bladé (*Benissanet*, 170); *foscando* «f.: entre duas foscas, al comensar a fer fosca, a boca de noche», *DFgra.*, «un hora baixa, *foscando*, a sa mateixa hora en que ses rates pinyades surten a fer revolteries», Gabriel Maura. Com sigui que -ANTE de participi i -ANDO gerundi tendiren des de bastant antic a confondre's en romànic, és probable que d'aquest mot, precisament, i d'algun altre de semblant, nasqués el sufix pejoratiu mallorquí -ando (*malfenerando*, *forasterando*), que després es traslladaria des del terreny adverbial a l'adjectiu, i àdhuc proveït, finalment, de forma femenina (*fojanda* 'dona mandrosa, lenta', *AlcM*), perquè en tals casos (com en el present, *fosc*) solia haver-hi un adj. del mateix radical. *Foscantet* val. (E. Valor).

Foscura [Llull; i fi S. XIV]: «per ço que ns conegua, torcar-li-hem los ulls, qui són cuberts de *foscura* de les coses terrenals» en el *Boeci* de Genebreda (26); *foscúria*: no registrat abans del escr. Renaix.: «com si no bastés a son recato la *foscúria* del carrer», «veient-la reduhida a mera ombra entre la *foscúria* d'una paret», NOLLER (*Pap.*, 208, 210); també en el val. Teodor Llorente i en el mall. JnRosselló. *Foscor* [fi S. XV, val.], «Hesperis, la d'ulls negres, perquè sos fills no